

YARGI HİZMETLERİNDE KALİTE: YARGI HİZMETLERİNDE KALİTE TALEBİ VE KALİTE UNSURLARI

Aralık 2014

Yayın No: TÜSİAD-T/2014-12/563

©2014, TÜSİAD

*Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü,
4110 sayılı Yasa ile değişik 5846 sayılı FSEK uyarınca,
kullanılmadan önce hak sahibinden 52. Maddeye uygun
yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekil ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak,
çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak,
kiralananmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak,
telli/telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik
yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz.*

ISBN: 978-605-165-011-1

Kapak Tasarımı: Doğan Kumova

Dizgi ve Sayfa Uygulama: Kamber Ertem

Grafik Tasarım:
SİS MATBAACILIK PROM. TANITIM HİZ. TİC. LTD. ŞTİ.
Eğitim Mah. Poyraz Sok. No:1/14 Kadıköy - İSTANBUL
Tel: (0216) 450 46 38 Basım CB Basımevi: (0212) 612 65 22

ÖNSÖZ

TÜSİAD, özel sektörü temsil eden sanayici ve işadamları tarafından 1971 yılında, Anayasamızın ve Dernekler Kanunu'nun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek olup gönüllü bir sivil toplum örgütüdür.

TÜSİAD, insan hakları evrensel ilkelerinin, düşünce, inanç ve girişim özgürlüklerinin, laik hukuk devletinin, katılımcı demokrasi anlayışının liberal ekonominin, rekabetçi piyasa ekonomisinin kurum ve kurallarının ve sürdürülebilir çevre dengesinin benimsendiği bir toplumsal düzenin oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlamayı amaçlar.

TÜSİAD, Atatürk'ün öngördüğü hedef ve ilkeler doğrultusunda, Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyini yakalama ve aşma anlayışı içinde, kadın-erkek eşitliğini, siyaset, ekonomi ve eğitim açısından gözetilen iş insanlarının toplumun öncü ve girişimci bir grubu olduğu inancıyla, yukarıda sunulan ana gayenin gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla çalışmalar gerçekleştirir.

TÜSİAD, kamu yararına çalışan Türk iş dünyasının temsil örgütü olarak, girişimcilerin evrensel iş ahlakı ilkelerine uygun faaliyet göstermesi yönünde çaba sarf eder; küreselleşme sürecinde Türk rekabet gücünün ve toplumsal refahın, istihdamın, verimliliğin, yenilikçilik kapasitesinin ve eğitimin kapsam ve kalitesinin sürekli artırılması yoluyla yükseltilmesini esas alır.

TÜSİAD, toplumsal barış ve uzlaşmanın sürdürüldüğü bir ortamda, ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınmasında bölgesel ve sektörel potansiyelleri en iyi şekilde değerlendirerek ulusal ekonomik politikaların oluşturulmasına katkıda bulunur. Türkiye'nin küresel rekabet düzeyinde tanıtımına katkıda bulunur, Avrupa Birliği (AB) üyeliği sürecini desteklemek üzere uluslararası siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişki, iletişim, temsil ve işbirliği ağlarının geliştirilmesi için çalışmalar yapar. Uluslararası entegrasyonu ve etkileşimi, bölgesel ve yerel gelişmeyi hızlandırmak için araştırma yapar, görüş oluşturur, projeler geliştirir ve bu kapsamda etkinlikler düzenler.

TÜSİAD, Türk iş dünyası adına, bu çerçevede oluşan görüş ve önerilerini Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'ne, hükümete, diğer devletlere, uluslararası kuruluşlara ve kamuoyuna doğrudan ya da dolaylı olarak basın ve diğer araçlar aracılığı ile ileterek, yukarıdaki amaçlar doğrultusunda düşünce ve hareket birliği oluşturmayı hedefler.

TÜSİAD, misyonu doğrultusunda ve faaliyetleri çerçevesinde, ülke gündeminde bulunan konularla ilgili görüşlerini bilimsel çalışmalarla destekleyerek kamuoyuna duyurur ve bu görüşlerden hareketle kamuoyunda tartışma platformlarının oluşmasını sağlar.

"Yargı Hizmetlerinde Kalite: Yargı Hizmetlerinde Kalite Talebi ve Kalite Unsurları" başlıklı bu rapor TÜSİAD Parlamento İşleri ve Siyasi Reformlar Komisyonu bünyesinde faaliyetlerini sürdüren, Av. Mehmet Gün başkanlığındaki Yargı Reformu Çalışma Grubu tarafından hazırlanmıştır.

Aralık 2014

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	7
Devlet Yönetiminde Yargı İşlevinin Yeri ve Önemi	7
Yargı İşlevinin Amaçları	8
Yargı İşlevi ve Unsuru için Temel Değerler.....	9
YARGI HİZMETLERİNDE KALİTE VE KALİTE UNSURLARI.....	10
1. Yargı Hizmetleri Mutlaka Yargı Unsurları Tarafından Verilmelidir.....	10
2. Yargı Hizmeti Görevlileri Bilgili, Tecrübeli ve Yetkin Olmalıdır	12
3. Yargılama, Maddi Gerçeği Tam Olarak Ortaya Çıkarmalı ve Tamamen Gerçeklere Dayanmalıdır.....	13
4. Adalet Mutlaka Gerçekleştirilmelidir.....	14
5. Çekişmeli Yargılamada Silahların Eşitliği İlkesi Sağlanmalıdır	16
6. Yargısal Hizmetlerin Maliyeti Makul Olmalıdır	17
7. Yargısal Hizmetler Makul Süre ve Hızda Verilmelidir	18
8. Yargısal Süreçler ve Kararlar Anlaşılabilir ve Öğretici Olmalıdır	19
9. Yargı İhtiyaca Uygun, Etkin ve Verimli Hizmet Vermelidir.....	20
10. Yargısal Süreç, İşlem ve Kararlar Belirli ve Öngörülebilir Olmalıdır	21

GİRİŞ

Devlet Yönetiminde Yargı İşlevinin Yeri ve Önemi

Güçler ayrılığı ilkesi gereğince çoğulcu demokrasilerde devletin işlevleri, yasama, yürütme ve yargı olarak üç temel gruba ayrılır. Devletin güç ve yetkileri bu üç temel işlevi yerine getirecek unsurlar arasında her bir işlevin niteliğine uygun olarak dağıtılır. Her bir unsurun bağımsız olarak işlevini yerine getirebilmesi için tedbirler alınır. Bundan amaç, bütün unsurların birlikte devletin tüm işlevlerini en iyi şekilde yerine getirmelerini sağlamaktır, yoksa tek başlarına ve diğerlerini yok sayarak işlevlerini göstermeleri değildir. Bu amaç ile bu unsurların birbirlerinin işlevlerini engellememesi için tedbirler alınırken, uyum içinde işlev göstermeleri de arzulanır. Öte yandan, bu üç unsurun kendi işlevlerinden ödün vermeden birbirleri ile uyumlu çalışmaları devlet işlevinin başarısı için hayati öneme sahiptir.

Yargı işlevinin ve unsurunun, hem devletin diğer unsurları arasındaki, hem devlet ile bireyler arasındaki hem de bireylerin kendi aralarındaki ilişkinin korunması ve geliştirilmesi bakımından hayati önemi vardır. Diğer yandan yargı, devletin unsurlarının işlevlerini gereği gibi gösterebilmelerinin de teminatıdır. Bu nedenle yargı işlevinin devlet yönetiminde ayrı bir yeri ve önemi vardır.

Anayasamızın 2. maddesinde altı çizilen hukuk devleti ilkesinin gerçekleşebilmesi ve bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi için devletin yargı unsurunun, işlevini bağımsız olarak gösterebilmesi şarttır.

Yargı işlevi; devlet ile bireyler ve bireylerin kendi arasındaki ilişkilerde bireysel hak ve özgürlüklerin özellikle devlet gücüne ve uygulamalarına, devletin özellikle yürütme gücünü elinde bulunduranların müdahalelerine karşı korunabilmesi için de hayati öneme sahiptir. Toplumların gelişmeleri ve refaha kavuşmaları ancak bireysel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınarak korunmaları, günün ve toplumun ihtiyacına göre geliştirilmeleri ile mümkün olabilir. Bireysel hak ve özgürlükler konusunda sorunu olan ülkelerin ekonomik gelişme ve uluslararası rekabette açık ara geri kaldıkları ve kalacakları çağımızın açık gerçeğidir.

Adaletin ve adaletin gerçekleşeceğine dair inancın oluşturulabilmesi için de devletin yargı işlevinin etkin bir şekilde yerine getiriliyor olması zorunludur.

Yargı İşlevinin Amaçları

Devletin temel amaçlarından birisi, toplumda, dil, din, ırk, siyasal ve diğer kanaat, cinsiyet ve cinsel yönelim, sosyal sınıf, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin tarafsız ve adil bir şekilde adaleti gerçekleştirmektir. Toplumda adalete güven oluşturulabilmesi için, adaletin her olayda ve her zaman gerçekleşmesi ve her zaman mutlaka gerçekleşeceğinin gösterilmesi gerekir. Bunun için de yargının bu amacı gerçekleştirme yetkinliğine sahip olması, işlevini, etkin, bağımsız ve tarafsız olarak yerine getirmesi arzu edilir. Başka bir deyişle, yargı erkinin oluşturulmasının amacı toplumda adaletin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktır.

Yargı işlevinin ve yargı hizmetlerinin bireyler, toplum ve devlet için çok önemli olan amaçlarına aşağıdakiler de dâhildir:

- a) Uyuşmazlıkları, evrensel ilkeler çerçevesinde, adilliği ve doğruluğu hakkında herhangi bir kuşkuya mahal vermeyecek şekilde çözerek adaleti gerçekleştirmek.
- b) Adaleti gerçekleştirme sürecinde dahi adil ve etkin olmak.
- c) Görevinin kapsamına giren her durumda bağımsız olarak işlev göstererek her türlü uyuşmazlığı çözüme kavuşturmak.
- d) Sistemi kullananlar için cezalandırıcı veya zarar verici olmamak.
- e) Sistemin kötüye kullanılmasına (suiistimaline) izin vermemek.
- f) Adaletin gerçekleştirilmesi yoluyla toplumsal barışı ve huzuru sağlamak.
- g) Adaletin gerçekleştirilmesi ile yetinmeyip, gerçekleştiğinin görülmesini sağlayarak toplumda her münferit olayda adaletin yerine geleceğine dair güven oluşturmak.
- h) Önüne gelen uyuşmazlıkları etkin bir şekilde çözümleyerek toplumda uzlaşmayı teşvik eden bir ortamın oluşmasına katkıda bulunmak; böylece uyuşmazlıkları en aza indiren ve uzlaşma ile çözümü teşvik eden bir hukuksal güven ortamını oluşturmak.
- i) Yasama ve yürütme erklerini bağımsızca denetlemek.

Yargı İşlevi ve Unsuru için Temel Değerler

Toplumdaki özgün işlevlerini başarı ile yerine getirebilmesi için adalet sisteminin evrensel olarak kabul gören temel değerlere sahip olması ve bunlara titizlikle uyması şarttır. Temel yargısal değerler değişik hukuk ve yönetim sistemlerine sahip olan ülkelerde bile birbirinin aynısıdır.

Evrensel yargısal ilkeler olarak adlandırılan bu değerler kısaca şöyle sıralanabilir:

- a) Bağımsızlık,
- b) Tarafsızlık,
- c) Şeffaflık ve hesap verebilirlik,
- d) Dürüstlük, bütünlük,
- e) Hukukilik (öngörülebilir, kesinlik ve belirlilik, erişilebilirlik),
- f) Kanun önünde eşitlik, eşit muamele, ayrımcı olmama,
- g) Yeterlilik, ehliyet ve özen,
- h) Mesleğe yaraşır görünüş ve davranış.

Yargının, yargı işlevini bu değerlere en üst düzeyde uyum sağlayarak gerçekleştirilmesi kendisine verilen bu önemli görevi en üst düzeyde ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yerine getirdiğinin kanıtı olacaktır.

Örneğin, şeffaf ve hesap verebilir olması yargının toplumun ihtiyacına cevap verebilir kaynaklara sahip olup olmadığını ve bu ilkelere uyum derecesi hakkında toplumun bilgi sahibi olmasını sağlayacaktır.

Öte yandan eşit muamele ve ayrımcı olmama ilkesinin gerçekleştirilebilmesi için, yargı hizmetleri herkes için eşit ve kolayca erişebilir olmalı, hizmetlerin maliyetleri makul olarak karşılanabilir düzeyde olmalıdır.

Dürüstlük, bütünlük ve hukukilik ilkelerinin gerçekleştirilebilmesi, yargısal süreçlerin, süreç aşamalarının, varılacak sonuçların öngörülebilir olmasını ve adil yargılanma hakkının her durum ve olayda gerçekleştirilmesini ve kişisel adaletin mutlaka sağlanmasını gerektirir.

YARGI HİZMETLERİNDE KALİTE VE KALİTE UNSURLARI

Her kurum ve kuruluşun faaliyetlerinde olduğu gibi, yargı hizmetleri ile ilgili olarak da sistemin ve her bir unsurunun verdiği hizmetlerin, bu hizmetlerin muhatabı olanların arzu ettiği kalitede olması beklenir.

Yargı hem sistem içinde ve hem de sistemin dışında kullanıcı odaklı olmalıdır.

Sistemin kullanıcılarının ihtiyaçlarına en iyi cevabı veren hizmet, en kaliteli hizmettir. Hizmeti verenlerin en iyi hizmeti verdiklerini düşünmeleri hizmetin kaliteli olduğunun kanıtı olamaz. İyi hizmet verildiğinin en iyi kanıtı; sistemi kullananların hizmeti kaliteli bir hizmet olarak kabul etmeleridir.

Toplumun yargı işlevine güveninin oluşturulabilmesi için, toplumun yargı hizmetlerinden beklemeye hakkı olduğu kalitenin ve kalite unsurlarının belirlenmesi ve bunlar üzerinde hem hizmeti verenlerin hem de hak arayanların mutabakatının sağlanması gereklidir. Toplumda kabul edilmiş ve hakkında mutabakat sağlanmış olan kalite unsurları yargısal hizmetlere olan ihtiyacın karşılanıp karşılanmadığının bilimsel olarak tespitine imkân vereceği gibi, yargı hizmetlerini iyileştirme çabalarına da yol gösterecek ve gerçekleştirilmesi mümkün olan bir hedef belirleyecektir.

Kalite unsurlarını gerçekleştiren yargı hizmetleri verilmesi, yargının bu değerlere azami surette riayet ettiğini ortaya koyacaktır.

Uluslararası hukuk platformlarında yapılan tartışmalarda yargı hizmetlerinde aşağıda belirtilen kalite unsurlarının arandığı görülmektedir.

1. Yargı Hizmetleri Mutlaka Yargı Unsurları Tarafından Verilmelidir

Adalet, mutlaka mahkemeler ve yetkin hâkimler tarafından gerçekleştirilmelidir. Adaletin gerçekleştirilmesinde "tabii/olağan mahkeme" ve "tabii/olağan hâkim" ilkesine riayet edilmelidir.

İdare organları ve yürütmenin uzantısı olan sair idari kurum ve kuruluşlar yargı işlevinin konusuna giren hususlarda yargının yerine geçen veya o işlevi yerine getiren bir işlem yapmamalı, kararlar almamalı ve yaptırım uygulamamalıdır. İdari organlarca yargısal alanda sonuç doğurabilecek işlemler yapılmasının gerekmesi halinde, bu işlemlerin deliller ve olaya uygulanacak kuralların uygunluğu bakımından yargı unsurları tarafından gerçekleştirilecek etkin bir yargısal denetime tabi tutulmaları sağlanmalıdır.

Bilirkişilere sadece teknik konularda ve sınırlı olarak başvurulmalı, ihmalleri ve ihlallerinin yargılamaları olumsuz etkilemesi, bilirkişi görüşlerinin hâkimlerin kanaat ve kararını etkilemesi önlenmelidir.

- a) Yargı hizmetleri mutlaka yargı tarafından verilmelidir.
- b) Yargılamalar mutlaka ve etkin olarak yargıçlar tarafından yürütülmeli, yargısal kararlar her yönü ile mutlaka yargıçlar tarafından oluşturulmalı ve verilmelidir. Yargıçların vereceği kararlarda hiçbir kişi, kurum veya kuruluşun etkisi olmamalıdır.
- c) Bilirkişilere çok sınırlı olarak ve sadece maddi gerçeğin teknik bilgiyi gerektiren yönleri hususunda başvurulmalı, hukuki uyumsuzluk ve tarafların haklı olup olmadığı hususunda hukuki değerlendirmeler yapmaları ve yaptıkları değerlendirmelerin hâkim tarafından karara esas alınması önlenmelidir.
- d) Hakimin hukuk bilgisi ve genel bilgisi ile çözülemeyecek olan teknik konulardaki yargılamalara bakan mahkemelerde görev yapacak hakimlerin teknik konularda da eğitim görmüş olması sağlanmalı, bu mümkün olmadığı takdirde mahkeme heyetine teknik bir uzmanın da dahil edilmesi sağlanmalıdır.
- e) Yargılamalarda taraf olanlar ve vekilleri, iddia ve savunma hakkını layıkı ile kullanabilmek için, diledikleri hukukçu uzmanlardan uyumsuzluk ve yargılama ile ilgili görüş almakta serbest olmalı ve savunmalarını ona göre yönlendirebilmelidirler; ancak, tarafların dava dışında ücretini ödeyerek kendi yararlarına aldıkları hukuki mütalaaların davalarda mahkemeye sunulması ve dikkate alınması önlenmelidir.
- f) Yargıçlar, gördükleri davalarda verecekleri kararın davanın tarafı olmayanları da etkileyeceği durumlarda, uygun görürler ve dilerlerse, konu ile ilgili olan kişilerden ve uzmanlardan bağımsız görüş istemekte ve almakta serbest olmalıdırlar. Ancak bu şekilde görüş verenler her iki tarafın iddia ve görüşlerini eşit olarak değerlendirmeli ve tarafsız görüş vermeli, bunu sağlayacak tedbirler alınmalıdır.
- g) Yargının acil ihtiyacı olduğu tartışmasız olan adli kolluk ihtiyacı kısa zamanda oluşturulmalı ve hizmete geçirilmelidir.

2. Yargı Hizmeti Görevlileri Bilgili, Tecrübeli ve Yetkin Olmalıdır

Yargı hizmetleri verenlerin mesleki olarak yetkin olmaları ve yetkinliklerini sürekli olarak geliştirmeleri sağlanmalıdır. Yargı hizmeti veren hukukçular konuları hakkında yeterince bilgi ve tecrübe sahibi olmalı, toplumda, iş dünyasında ve yasal alanda meydana gelen gelişmeleri yakından takip etmelidir.

Yargı hizmeti vermek üzere yetiştirilen hukukçuların eğitim ve öğretim standartları yükseltilmeli ve herhalde asgari standartlar korunmalıdır.

Yargı hizmeti veren unsurların eğitimi sadece hukuk öğrenimi ile sınırlı kalmayıp tüm meslek yaşamları boyunca sürekli meslek içi eğitim görmeleri sağlanmalı ve bilgileri sürekli güncellenmelidir.

Mevcut yargıç, savcı ve avukat kadrolarının mesleki yetkinliklerinin artırılması için meslek içi eğitim, sürekli gelişim çalışmaları yapılmalıdır.

- a) Devlet toplumun ihtiyacına yetecek sayı, yetkinlik ve tecrübeye sahip hukukçu yetiştirmelidir.
- b) Hukuk eğitimi için yeterli sayıda fakülte açılmalı, ancak, hukuk eğitiminin kalitesi yükseltilmelidir.
- c) Hukuk eğitimi için yeterli sayıda ve yetkin öğretim elemanı yetiştirilmelidir.
- d) Hakim, savcı ve avukat dışında, yeterli sayıda ve yetkin yargı destek hizmeti veren görevliler yetiştirilmelidir.
- e) Yargı hizmetlerini verenlere mesleğe başlamadan önce, hizmeti yetkin bir şekilde verebilecekleri yeterlilik ve tecrübe kazandırılmalıdır.
- f) Özel veya kamu görevinde olduklarına bakılmaksızın bütün hukukçuların, en başta liyakata ve mesleki çalışmalarına dayalı olarak, ayrıca tecrübe ve kıdemlerini de dikkate alacak bir kariyer planına göre ve bağımsız olarak derecelendirilmeleri sağlanmalıdır.

- g) Hukukçuların kariyer planı ve derecelendirilmesi yargı hizmetlerinden beklentilere uygun olarak yapılandırılmalıdır. Örneğin basit işler ve uyuşmazlıkların çözümü az tecrübeli, mesleki çalışmaları henüz başlangıç aşamasında olan hukukçulara verilirken, temyiz ve yüksek mahkeme üyelerinin atanmasında derin tecrübe sahibi, bilimsel çalışmaları ile bilinen olgunluk devresine girmiş olmaları aranmalıdır.
- h) Yargı unsurlarının kariyer planları, gelirleri ve sosyal imkânları, işlevin önemine uygun olarak, diğer kamu görevlerinden farklı ve özel olarak düzenlenmeli ve geliştirilmelidir.
- i) Hukukçulara mesleklerinin ileriki yıllarından tanınan imkânlar, onların çalışmalarını hak ve hukuk ülküsüne uygun olarak sürdürmelerini ve toplumda saygınlık kazanmayı özendirerek şekilde hareket etmelerini sağlayacak şekilde geliştirilmeli ve düzenlenmelidir. Örneğin, avukatlara meslekleri sırasında gösterdikleri başarı ve yaklaşıma göre, emekliliğe yakın yaşlarda sulh mahkemelerine yargıç olarak atanabilme imkânı verilmesi, onları mesleklerini daha özenli ve hukuk ülküsüne uygun olarak yerine getirmeye teşvik edecektir.

3. Yargılama, Maddi Gerçeği Tam Olarak Ortaya Çıkarmalı ve Tamamen Gerçeklere Dayanmalıdır

Yargılamanın gerçeklere dayanması ve yargı tarafından verilen kararın gerçek duruma uygun olması yargı işlevinin ve adaleti gerçekleştirebilmenin birinci şartıdır.

Yargı önüne getirilen her olayda, yargısal konularda alınacak her kararda ve yapılacak her işlemde maddi gerçeğin hukuksal güvence ve usullere tabi olarak tam, doğru ve çarpıtılmamış olarak ortaya konulması sağlanmalı ve yargısal kararlar, maddi gerçeklere dayandıkları açıkça anlaşılacak şekilde gerekçelendirilmelidir.

Maddi gerçeğin tam ve doğru olarak ortaya çıkarılmasından sadece yargıçlar veya bir taraf değil, yargılamaya dâhil olan herkes her derecede sorumlu olmalıdır. Maddi gerçeğin tam ve doğru olarak ortaya çıkarılması en başta dürüstlük ilkesinin bütün taraflara getirdiği bir zorunluluktur. Bu ilkeye uyumun sağlanması diğer ilkelerin, örneğin hesap verebilirlik ilkesinin yerine getirildiğinin görülebilmesini de sağlayacaktır.

Yargılamanın gerçeklere dayandırılması ve yargısal kararların uyuşmazlık konusu maddi gerçeklere uygunluğunun sağlanabilmesi için, en azından aşağıdaki hususların yerine getirilmesi zorunludur:

- a) Uyuşmazlığın taraflarının, savcılar ve avukatlarla sair kamu görevlilerinin yargıya başvurularında maddi gerçeği tam, doğru, eksiksiz ve samimi olarak açıklamaları sağlanmalıdır.
- b) Mahkemelere, tarafların maddi vakıalar hakkındaki beyanlarının doğru olduğundan ve uyuşmazlıkla ilgili maddi gerçeklerin tam, doğru ve samimi olarak açıklanmış ve ortaya çıkarılmış olduğundan emin olma görevi ve bunu sağlayacak yetki verilmelidir.
- c) Tarafların uyuşmazlıkla ilgili olarak yaptıkları açıklamaların tam, doğru, eksiksiz ve samimi olduğunu ve çarpıtılmadığını denetleyen mekanizmalar oluşturulmalı, en azından diğer tarafın sorularını yanıtlamaları ve işaret edilecek eksiklikleri gidermeleri sağlanmalıdır.
- d) Mahkemelere yapılacak açıklamaların gerçeğe aykırı olmamasını sağlayacak tedbirler alınmalı, buna rağmen yapılacak gerçeğe aykırı beyanlar caydırıcı yaptırımlara bağlanmalıdır.
- e) Uyuşmazlıkla ilgili olarak tarafların, resmi veya özel üçüncü kişilerin elinde veya kontrolünde bulunan her türlü delilin, tam ve eksiksiz olarak ifşa ve ibraz edilmesi, ifşa veya ibraz edilmediği takdirde yargı unsurları vasıtasıyla zorla ele geçirilmesi sağlanmalıdır.
- f) Bütün delil ve belgelerin tarafların ve mahkemenin erişimine açık olması sağlanmalı, ancak suiistimallere izin verilmemeli, aleni yargılamada alenileşmemiş kişisel veriler ve ticari sırların korunması için etkin tedbirler alınmalıdır.

4. Adalet Mutlaka Gerçekleştirilmelidir

Sistem herkes için adaleti mutlaka ve hukuka uygun olarak gerçekleştirmeli, hiçbir sebeple bu ülküden ödün verilmemelidir.

Sistem, idari soruşturma, ön izinler, müfettiş raporları gibi idari makamların işlem ve izinlerine ihtiyaç duymadan, bağımsız olarak tek başına, kendiliğinden harekete geçip işlevini göstererek adaleti gerçekleştirmelidir.

Yargının işlevini kendiliğinden ve bağımsız olarak göstermesini kısıtlayan soruşturma ve kovuşturma izin süreçleri idari makamlarca değil, yargı mercileri tarafından yürütülmeli ve karara bağlanmalı; kamu görevlilerine tanınan dokunulmazlık düzenlemeleri kamu görevlilerinin işlevleri ile sınırlandırılmalıdır.

Adaletle erişim hakkının kullanılmasının tabi olduğu usul kuralları, hak arama ve hukuki dinlenme hakkını kolaylaştırıcı olmalı, hakkın kullanılmasına engel olmamalı, zorlaştırmamalıdır.

Yargı kararları, başta idari kurum ve organlar olmak üzere, mutlaka ve eksiksiz olarak yerine getirilmeli, hiçbir sebep yargı kararlarının yerine getirilmemesine mazeret olarak gösterilmemelidir.

Yargı önüne gelen uyuşmazlıklar zamanaşımı ve hak düşümü gibi sürelerin dolmasından çok önce sonuçlandırılmalı, zamanaşımı veya hak düşümü nedeniyle verilen kararlar adaletin gerçekleşmediği duygusuna neden olmamalıdır.

Adaletin gerçekleştirilmesi ile yetinilmemeli, her olayda gerçekleşeceğinin topluma gösterilebilmesi için her türlü yargı kararlarının toplumda görülebilmesi sağlanmalı, bu amaçla, tüm yargı kararları yayınlanmalıdır.

Adaletin gerçekleştirilmesi için aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

- a) Sistem mutlaka adaleti gerçekleştirmeli ve taraflar arasındaki uyuşmazlığı gidermeli, aralarındaki işbirliğini yeniden tesis edip güçlendirilmelidir.
- b) Buna mahkemelerin uygulama, işlem ve kararlarının doğru, adil ve isabetli olmalarının yanında, verilen kararların icra edilebilirliği ve adaletin hiç bir eksiklik olmadan ve zarar görmeden gerçekleştirilmesi de dahildir.
- c) Adalet hizmetlerine, yargının iç örgütlenmesi ve işleyişinden bağımsız olarak her zaman ulaşılabilmesi, haksızlığa uğrayan herkesin hakkını arayabilmesi sağlanmalıdır.
- d) Davanın kazanılıp, dava konusu hakkın (müddeabihin) süreç içerisinde kaybedilmesine izin verilmemelidir.
- e) Etkin ön ve koruyucu tedbirlerle davanın sonucunda verilecek hükmün mutlaka icra edilmesi güvence altına alınmalıdır.
- f) Mahkemenin vereceği kararın mutlaka yerine geleceği, icra edilebileceği bir ortam sağlanmalı; idari kurum ve organlar yargı kararlarını mutlaka ve gecikmesiz olarak aynen yerine getirmelidir.
- g) Yargılama süreçlerinin neden olacağı kayıplar, mutlaka tam olarak telafi edilmesi, yargılamada katlanılan her türlü gider ve maliyetlerin (emek vs.) tam ve adil olarak giderilmesi sağlanmalıdır.

h) Yargısal süreçlerin diğer tarafa zarar vermek için kullanılması önlenmeli, adalete erişme hakkının suistimalinin önlenmesini sağlayacak etkin yaptırımları olmalıdır.

5. Çekişmeli Yargılamada Silahların Eşitliği İlkesi Sağlanmalıdır

Sistem, "silahların eşitliği" ilkesi tam olarak uygulanmak suretiyle, en güçlü ile en güçsüzün adil ve eşit olarak muamele görmesini ve herkesin hakkını arayabilmesini temin etmelidir. Bir başka deyişle yargılamalarda silahların eşitliğinin sağlanması için en azından aşağıdakilerin gerçekleşmiş olması zorunludur.

Sistem, kendisi ile sistemi kullananlar arasında yargılama faaliyeti sırasında çıkabilecek uyuşmazlıklar ve şikâyetleri halletmeli ve bunu yaparken dahi adaleti temin etmelidir.

- a) Yargılama sürecinde, iddia ve savunma arasında silahların eşitliği ilkesi tam olarak hayata geçirilmelidir. Yargıç, iddia ve savunma makamları arasında özellikle delillerin toplanması ve tartışılması safhalarında taraflara eşit mesafede olmalı, birinin diğerine üstünlük sağlayacağı uygulamalardan kaçınmalıdır.
- b) Tüm yargı unsurları aynı etik kurallara ve hesap verilebilirliğe tabi olmalı; özel istisna gerektiren durumlar hariç, aynı yetki ve sorumluluklara sahip bulunmalıdır.
- c) Taraflar, yargılama ile ilgili her türlü karar, delil, bilgi ve belgelere herhangi bir kısıtlamaya, diğer tarafın ya da yargı unsurlarının karar ve uygulamalarına tabi olmaksızın erişebilmelidir.
- d) Taraflar bütün delilleri duruşmada tartışma imkânına sahip olmalıdır.
- e) Yargı sistemini kullanırken tarafların birbirlerine, sisteme ve sistemin unsurlarına karşı eşit güce sahip olmaları sağlanmalıdır.
- f) Sistemin, taraflar arasındaki ve aynı zamanda sistem ile taraflar arasındaki ilişkilerde adil ve eşit olarak muamele etmesi sağlanmalıdır.
- g) Sistemin karşısında en güçlü ile en güçsüzün adil ve eşit olarak muamele görmesi sağlanmalıdır.

6. Yargısal Hizmetlerin Maliyeti Makul Olmalıdır

Sistemde yargı hizmetlerine ihtiyaç duyulan her konuda ilgilinin hakkını kolayca arayabileceği makul ve uygun süreçler ve usuller bulunmalı ve bunlar makul ve en ekonomik maliyetlerle kullanılabilir olmalıdır.

Toplumun ekonomik ve sosyal olarak güçsüz ve dezavantajlı kesimlerinin yargı hizmetlerine erişiminde hukuki yardım sigortası, adli yardım ve benzeri özel önlemler alınmalı ve etkin bir şekilde uygulanmalıdır.

Yargılama giderlerinin sistemi kullananların katlandıkları gerçek giderleri tazmin edecek şekilde alınması, tazmin edilmesi sağlanmalıdır. Makul maliyet ve ekonomik olmaktan en azından aşağıdakiler anlaşılmalıdır:

- a) Sistemde yargı hizmetlerine ihtiyaç duyulan her konuda ilgilinin hakkını kolayca arayabileceği makul ve uygun süreçler ve usuller bulunmalı ve bunlar makul ve en ekonomik maliyetlere katlanılarak kullanılabilir olmalıdır.
- b) Mahkemeler dışındaki yargısal hizmetler (avukatlık ve benzeri hizmetler) rekabete açık bir piyasada ortaya çıkacak makul bedellerle ve şartlarda alınabilmelidir.
- c) Yargısal hizmetlerde asgari hizmet standartları oluşturulması ve hizmetin en az bu standartlarda verilmesi sağlanmalı, asgari standardın sağlanması için kabul edilecek asgari hizmet ücret seviyeleri ve şekilleri hizmet standartları ile orantılı olmalıdır.
- d) Hukuki korunma sigortası gibi uygulamalarla ilgililerin yargısal işler için ihtiyaç duyacağı giderleri güvence altına alan uygulamalar geliştirilmeli, gücü yetmeyenler için öngörülen adli yardım gibi uygulamalar geliştirilerek ihtiyacı olan herkesin yargıya başvurabilmesi ve hakkını arayabilmesi ekonomik olarak da kolay ve mümkün hale getirilmelidir.
- e) Toplumun ihtiyacına cevap verecek sayıda avukat ve yardımcı hizmetler sağlayıcıları olmalı, yargısal hizmetlerin standartları işin önemine göre yükseltilmeli, yeknesak uygulama sağlanarak standartlarda farklılıklar olması önlenmeli, asgari ücretler yüksek hizmet standartlarını sağlayacak şekilde ve orantılı olmalıdır.
- f) Yargı hizmetleri için öngörülen dava harç, yolluk ve sair yargısal giderlerin miktarı ve ödeme şekilleri bireylerin adalete erişim ve hak arama hürriyetlerini zorlaştırmamalı ve kısıtlamamalıdır.

- g) Harç ve benzeri yargısal giderlerin yargıdan bu iş için ayrılan kaynaklara ve verilen hizmete orantılı olması sağlanmalı, devlet, yargıya intikal eden uyuşmazlıkların konusundan pay almamalıdır.
- h) Bilirkişi ve benzeri hizmetler lüzumsuz yere alınmamalıdır. Bilirkişilerin yardımı zorunlu görülür ise, bu tür hizmetler piyasa şartlarına uygun bedelle alınmalı; ödenecek ücretin karşılığında iyi hizmet alınması sağlanmalıdır.
- i) Uyuşmazlığı çıkaran ve yargıya götürülmesine neden olanların yargılama giderlerini gerçekçi ve adil bir şekilde tazmin etmeleri sağlanmalıdır.
- j) Tek bir uyuşmazlığın farklı hukuk disiplinlerini ve uzmanlık alanlarını ilgilendirmesi halinde uyuşmazlıkla ilgili tüm hususların bir seferde, tek bir yargı merciinde çözülmesi sağlanmalıdır (örneğin gümrük ihtilaflarında hem idare, hem vergi hem de ceza mahkemesinde dava açılması ve savunulması durumuna neden olunmaması gibi).

7. Yargısal Hizmetler Makul Süre ve Hızda Verilmelidir

Hızdan, bir davanın ne kadar kısa sürede bitirildiği değil, yargının uyuşmazlık konusuna en kısa zamanda en etkili olarak nasıl müdahalede bulunabileceği anlaşılmalıdır. Yargıçlar geçici tedbirler yolu ile uyuşmazlığa hızlı ve etkin olarak müdahale etmeye, iyi hazırlanmış dosyalarda kaliteli yargılama yolu ile uyuşmazlığı gidermeye odaklanmalıdır.

Yargılama sürecini gereksiz yere uzatacak işlemlerden kaçınılmalıdır.

Yargılamalarda, en başta yargılama öncesinde hazırlıklar sırasında uyuşmazlık konusunun, vakıaların ve ilgili delillerin netleştirilmesi ve tam olarak toplanması sağlanmalı ve yargıçlara düşen yük azaltılmalıdır.

Kaliteli yargı hizmetleri verilirken sağlanması gereken makul süre ve hızdan en azından şunlar anlaşılmalıdır:

- a) Mahkemelere getirilen meselelerde, değerlendirilmesi gereken bilgi ve belgelerin dürüstçe, tam ve eksiksiz olarak hazırlanmış olması ve başvuru üzerine yargıcın hemen bir karar verebilecek durumda bulunması sağlanmalıdır.
- b) Meseleler / davalarla o davanın gereklerine uygun bir şekilde ve makul bir süre içinde ilgilenilmeli ve karara bağlanılmalıdır.

- c) Yargıçların, önlerine getirilen olaylarda geçici tedbirler veya koruma tedbirlerini etkin olarak almak ve değiştirmek suretiyle olaylara hemen müdahale edebilmeleri sağlanmalıdır.
- d) Hızlı ve etkin bir ihtiyati tedbir kararı mekanizması oluşturulmalı; çalışma günleri ve mesai saatleri dışında başvurulabilecek, acil hallerde tedbir kararlarını verecek bir merci bulunmalıdır.

8. Yargısal Süreçler ve Kararlar Anlaşılabilir ve Öğretici Olmalıdır

Bir uyuşmazlığın çözümü için yargıya nasıl götürüleceği, davanın nasıl açılacağı, hangi mahkemenin görevli olduğu ve dava açmak için hangi işlemlerin yapılması gerektiği yargı sisteminin kendi iç sorunudur. Muğlak ve müphem hususlar kolayca anlaşılabilir şekilde netleştirilmelidir. Bireylerin yargılama sürecini kolay takip edebilmelerini, bilgilere erişebilmelerini sağlayan kurum ve mekanizmalar geliştirilmelidir. Kanunlar sade bir dille hazırlanmalı ve bireyler için kolay anlaşılabilir olmalıdır.

Anlaşılabilir ve öğretici olmaktan en azından şunlar anlaşılmalıdır:

- a) Yargı sisteminin kullanımını mümkün olduğu kadar basitleştirilmeli ve kullanıcıları için kolayca anlaşılabilir ve öğretici olmalıdır.
- b) Vatandaş yargıya başvurduğunda sürecin nasıl işleyeceği ve hangi işlemlerin hangi zamanda ve sırada yapılacağı kendisine makul bir netlikte anlatılmalıdır.
- c) Mahkemelerin görev ve yetkilerine ilişkin kurallar basit, kolay anlaşılır ve işletilebilir şekilde düzenlenmeli, yanlış yargı merciine başvurulmuş olması yargılamanın gecikmesine veya hak kaybına neden olmamalıdır.
- d) Yargı sisteminin kullanılmasına ilişkin usuli konuların düzenlenmesinde muğlaklığa veya müphemliğe yol açan ifadelerden kaçınılmalı, mevcut olanlar ayıklanmalıdır.
- e) Kararların taraflarca ve taraf olmayanlarca anlaşılabilir ve böylelikle öğretici olması sağlanmalıdır.

9. Yargı İhtiyaca Uygun, Etkin ve Verimli Hizmet Vermelidir

Yargı hizmetlerinin toplumun ve sistemin kullanıcılarının ihtiyacına tam ve en iyi şekilde cevap vermesi şarttır.

Örneğin, ceza yargılamasında olduğu gibi, hukuk yargılamasında da çekişmeli bir hakkın korunması için hızlı ve etkin ihtiyati tedbirlerin alınması, çalışma günleri ve mesai saatleri dışında acil hallerde başvurulabilecek bir merci bulunması toplumun acil ihtiyaçlarına daha uygun çözümler getirebilir.

Yargı hizmetlerinin evrensel değerlerden ve ilkelerden, en üst düzeyde kaliteden ve mükemmeliyetten ödün vermeksizin, etkin ve verimli bir şekilde sunulması sağlanmalıdır.

Yargı organları üzerindeki iş yükü; ilgililerin yargıya ve adalet hizmetlerine erişme hakkını kısıtlayıp sınırlandırmaksızın, tahkim, arabuluculuk gibi yöntemler teşvik edilerek ve uzlaşma kültürünü ve uzlaşmaları artırmak ve benzer yollarla azaltılmalı, mevcut iş yükü eldeki iş gücüne ve yapılanmasına uygun olarak etkin bir biçimde dağıtılmalı ve yapılandırılmalıdır.

Yargı hizmeti veren kurumlar topluma en iyi hizmeti verecek ve en kolay şekilde ulaşılacak şekilde organize edilmeli yeterli mali, insan ve tesis gibi kaynaklara sahip olması sağlanmalıdır. Çok temel farklılıkların zorunlu kıldığı durumlar dışında ayrı yargı mercileri, yargı yolları, özel görevli ve yetkili mahkemeler oluşturulmasından, aralarında yetki ve görev karmaşasına ve içtihat farklılığına neden olabilecek durumlardan kaçınılmalıdır.

Yargı hizmetlerinde etkinlik ve verimliliğin sağlanması için en azından aşağıdaki hususların yerine gelmesi gerekmektedir:

- a) Yargı yolları ve mahkemeler hedeflerini en iyi şekilde gerçekleştirecek ve yargı birliğini en etkin şekilde sağlayacak tarzda yapılandırılmalıdır.
- b) Kaynak israfına, karmaşaya ve içtihat farklılığına neden olacak ayırık ve özel mahkeme ve yargı yolları olmamalıdır.
- c) Ülkenin hukukçu insan kaynakları, hâkim, savcı ve avukat ihtiyacını en etkili şekilde karşılayacak tarzda geliştirilmeli, adalet hizmetlerinin yükü, yargı unsurları arasında, hizmetin en iyi verilmesini sağlayacak şekilde akılcı ve ekonomik olarak dağıtılmalıdır.

- d) Yargının uyuşmazlıkların çözümüne odaklanması sağlanmalı, çözüm çeşitli sebeplerle (diğer dosyalar, benzer davalarda verilen kararlar ve benzeri gerekçelerle) ertelenmemelidir.
- e) Yargı kararları yeni uyuşmazlıkların çıkmasını önleyecek şekilde net olmalı ve uyuşmazlık konusu tüm hususları ortadan kaldırmalı ve ilerisi için taraflara yol göstermelidir.
- f) Yargının bütün kurumlarının, unsurlarının ve özellikle yargıçların yetkinlik ve performans kriterleri toplumun ihtiyaçlarına uyumlu bir şekilde belirlenmeli, saydam olarak değerlendirilmesi sağlanmalıdır.
- g) Yargı unsurlarının, özellikle yargıçların performans değerlendirmesi her aşamada ve tüm paydaşların katılımı sağlanarak yapılmalı, sonuçları kamuoyuna açıklanmalı ve özlükleri ile ilgili kararlarda temel alınmalıdır.
- h) Yargının etkinliği ve verimliliği hususu diğer paydaşlar ve STK'lar tarafından düzenli bir şekilde gözlemlenmeli, sisteme ilişkin tüm eleştiriler ilgili çevrelere şeffaf olarak açıklanmalıdır.
- i) Tespit edilecek aksamalar ve sorunların giderilmesi için gerekli her türlü tedbir, niteliğine göre yasama ve gerektiğinde yürütme tarafından ve herhalde öncelikle ve ivedilikle alınmalıdır.

10. Yargısal Süreç, İşlem ve Kararlar Belirli ve Öngörülebilir Olmalıdır

Yargıya intikal eden olaylarda, yargı mercileri, sürecin hangi aşamalardan geçeceğini ve hangi işlemlerin yapılacağını, tahmini olarak gereken süre ve kaynakların da gösterildiği bir kılavuz oluşturarak taraflara vermeli, ilerleyen aşamalarda kılavuzda gösterilen sürecin neresinde olduğunu bildirmelidir.

Adaletin nasıl gerçekleştiğinin ve gerçekleşeceğini görülebilmesi için her türlü yargı kararları, aleni yargılama ilkesine uygun olarak yayınlanmalı ve toplumun her kesimi tarafından, her zaman ve kolaylıkla erişilebilir olmalıdır.

Yargısal süreçler ve kararlarda belirliliğin ve verilecek kararlarda öngörülebilirliğin ve tutarlılığın sağlanabilmesi için en azından aşağıdakilerin gerçekleştirilmesi gerekir:

- a) Mahkemelerin uyuşmazlık konusu maddi gerçeği her hal ve şartta tam ve doğru olarak ortaya çıkarmaları sağlanmalı, toplumda bu hususta güven oluşturulmalıdır.
- b) Yargılamalarda maddi gerçeğin tam olarak ortaya çıkartılması ve uyuşmazlık hakkında en adil kararın verilmesi için gerekli olan tüm delillerin eksiksiz olarak mahkemenin önüne getirilmesini ve çıkartılmasını sağlayacak tedbirler alınmalı, yargılama hiç bir vakıa ve belge gizlenmeden, tüm gerçek masaya yatırılmış olarak yapılmalıdır.
- c) Vakıalar ve delillerde belirlilik, yargısal işlem ve kararlarda belirliliği ve öngörülebilirliği kendiliğinden sağlayacaktır.
- d) Mahkemeye intikal eden veya edecek olan bir uyuşmazlıkla ilgili her türlü vakıa ve delillerin tamamının belirli ve belirlenebilir olması ve yargılama sürecinin sürprizlerden arî olması gerekir.
- e) Davaların tür ve özelliklerine göre mahkemeye intikal ettiğinde nasıl gelişeceğini ve mahkemece yapılacak işlemlerin, uygulanacak süreçlerin ve verilecek kararların önceden belirlenebilir ve öngörülebilir olması gerekir.
- f) Mahkemededen mahkemeye ve olaydan olaya değişen içtihat ve uygulama farklılıkları olmamalıdır.
- g) Tüm yüksek mahkeme kararları aleniyet ilkesi çerçevesinde internette yayımlanmalı, kararları kamuoyuna yaymayı hedefleyen her türlü kişi ve kuruluşlara ücretsiz olarak temin edilmelidir.

TUŠIAD